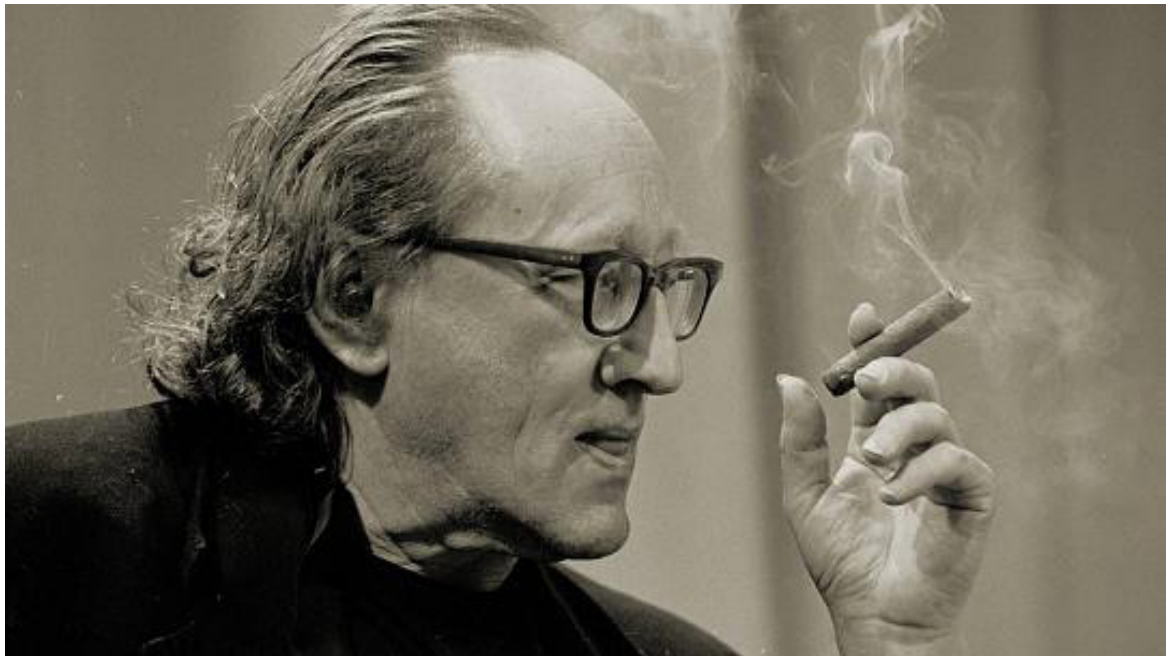

Kultur / **Bøger**

Sidste stop før intetheden

Heiner Müller. Pressefoto

ANMELDELSE / 22.11.16

Heiner Müllers digte står som et sidste opråb fra en ånd, der ikke ville den verdensorden, der blev indstiftet i 1989. Selv betegnede dramatikeren Müller sine digte som en "Nebengeschäft", men digtenes voldsomme energi og kunstneriske kompromisløshed gør det klart, at Müller helligede sig digtningen med hud og hår. Et udvalg af hans digte er netop udkommet på Basilisk i Madame Nielsens oversættelse.

Joachim Lumbye

»At skrive et digt efter Auschwitz er barbarisk«, skrev den tyske filosof Theodor Adorno engang. Citatet peger på det moralsk problematiske i at skrive digte på baggrund af koncentrationslejrens ubegribelige lidelser, men er i lige så høj grad en problematisering af poesien som sådan. Det poetiske stræber efter det skønne, men det skønne står i ledtog med det absolutte, og er derfor politisk problematisk. Verden er ikke skøn, og nazismen står som et lysende klart eksempel på, hvad der sker, når det politiske æstetiseres og mytologiseres. Imod Adornos ønske fortsatte kampen om de store sandheder i efterkrigstidens Tyskland, og den kunne være endt med menneskehedens endeligt.

Midt i denne kamp stod Heiner Müller, »den betydeligste tyske teaterforfatter i anden halvdel af det tyvende århundrede.« Citatet er fra en mindeplade på Heiner Müllers bolig, og er gengivet af Madame Nielsen i hendes forord til det udvalg af Müllers digte, der netop er udkommet på forlaget Basilisk. Den

betydeligste tyske teaterforfatter, forklarer Nielsen, i århundredets første del og i århundredet overhovedet var Bertolt Brecht, der ligeledes står som Müllers faderfigur par excellence.

Müllers position i den kolde krigs sandhedskamp var klar. »(...) som Brecht lod han sig ikke forføre af Vesten, han følte sig ikke velkommen og bemærkede straks, at den såkaldte frihed først og fremmest gjaldt varerne og pengene og ikke menneskene,« skriver Nielsen. »Han følte sig aldrig fristet til at ”hoppe af”, han vendte altid tilbage til betonlejligheden i det reklame- og næsten farveløse Østtyskland. Ikke fordi han troede på den østtyske samfundsmodel og de i den herskende politikere og deres ideologi, men fordi han trods alt foretrak deres mislykkede og ynkkelige og egentlig temmelig småborgerlige forsøg på at gøre ”det, der bør gøres”, frem for Vestens overgivelse til den liberale markedsøkonomi.«

Sandhedskampen endte i 1989, og Müller befandt sig nu, i en alder af 60 år, i en verden, hvor den eneste sandhed var *markedet*. For Adorno var det centrale kunstneriske spørgsmål, hvordan man kunne lave kunst efter Auschwitz, og for Müller bliver det centrale spørgsmål nu en opdatering af Adornos: Hvordan kan man skrive digte efter murens fald?

Det kan man fx sådan her:

DØENDE MAND MED SPEJL

Pusjkin døende

Som følge af sit duelsår

Lod sig et spejl bringe

Og en skål med hirsegrød

SOM EN ABE sagde han

Slubrende i sig i spejlet

Efter al sandsynlighed vil vi ikke

Få hinanden at se igen Vi behøver

Ikke at gøre os flere illusioner Der kommer sandsynligvis

Intet nyt længere derimod kommer der sandsynligvis

Intet Hvad det så end er

Heller ikke springet ind i spejlet ville

Bringe os nærmere hinanden Glas klirrer

Som kvinder skriger

Ligesom den russiske romantiske forfatter Alexandr Pusjkin dør i dette digt, er den ideologi og utopi, som landet Rusland repræsenterede, død efter 1989. »Vi« kan referere til digterjeget og den utopi eller slet og ret digterjeget og den gamle verden, hvor der stadig var noget at tro på. Det konstateres, at »vi« ikke ses igen, og at »vi« ikke skal gøre os illusioner om det. Fremtiden består af »Intet Hvad det så end er.« Man kan læse en poetik frem af digtet: Den nye, utopifri verden efterspørger en ikke-idealistisk, realistisk kunst, men »spejlet«, dvs. denne slags kunst, kan ikke »bringe os nærmere hinanden.« Den mimetiske kunst vil repræsentere verden med det formål at komme overens med verden, at erkende den, at få mennesket til at føle sig hjemme i den, men det kan den ikke. Müller kan altså hverken skrive idealistisk eller realistisk, men må skrive en fragmenteret, kaotisk poesi. Linjebruddene virker vilkårlige, der er ingen punktummer, selvom nye sætninger påbegyndes, og hver linje begynder med et stort bogstav, som om stemmen, der taler, konstant og med stor anstrengelse må begynde forfra.

Det er symptomatisk for Müllers digte, at fremtiden består af Intet: historien er død, politikken er død, og snart skal jeget også dø. Døden er et godt eksempel på, hvordan det personlige og politiske er uadskilleligt hos Müller, og den, døden, er tilstede overalt. Ligesom man ikke bør gøre sig ”illusioner” på det politiske område, således heller ikke på det personlige: »TÅRER ER UFILOSOFISKE/ DOMMEN SKAL ACCEPTERES«, lyder det i et digt om den romerske filosof Senecas død, og et andet sted skriver Müller, der var kræftsyg:

JEG TYGGER DØDENS SKÅNEKOST

Smager igennem

Efter den sidste

Endoskopi i lægernes øjne

Stod min grav åben Eksperternes sorg

Rørte mig næsten og jeg var næsten

Stolt af min ubesejrede

Tumor

Et øjeblik kød

Af mit kød

Hos et jeg, hvis krop er besejret af sygdom, og hvis idealer er besejret af den nye verdensorden, står tumoren tilbage som en kulsort repræsentant for den ukuelige vilje, for det ubesejrede, for det revolutionære. I en verden, hvor alt er til salg, er kroppen og ens egen død det sidste, man rigtigt kan føle ejerskab over. »MINE SMERTER ER MIN EJENDOM«, står der et andet sted. Ovenstående digt er i øvrigt dateret 12.12.1995, 18 dage før Müllers død.

Nogle digte er korte, andre lange, nogle fortællende, andre rablende, nogle abstrakte, andre med mere konkrete referencer. Historien er på klassisk postmodernistisk vis et reservoir, der kan bruges løs af, og der refereres på kryds og tværs. Fx optræder Müllers forgænger Brecht jævnlige, og den græsk-romerske verden refereres der hyppigt til, som i digtet *HERAKLES 13 (efter Euripides)* om Herakles' 13. arbejde. Men der er hverken tale om postmoderne leg eller opbyggelig historielærdom. Her falder fx en bidsk kommentar til Hegel, den store historiefilosof: »Hvad vidste Hegel den stumper om politik/ At lære af historien vil sige at lære: intet«. At mennesket skal blive klogere og lære af historien virker mindre sandsynligt end at historien konstant vil gentage sig. I et digt om romeren Sejanus hedder det: »Efter to tusind års vekselbad mellem håbet/ Om en anden historie og fortvivlelsen/ Over de velkendte gamle historiers genkomst«.

Ikke alle Müllers digte står lige skarpt, og den avantgardistiske, højtråbende stil kan af og til virke en smule kedsommelig og anakronistisk. Men for det første bør de læses i deres historiske kontekst, og for det andet er langt størstedelen af digtene stadig glimrende. Når Müllers billeder rammer plet, gør de det med en ætsende sort klarhed, der hiver den moderne verdens fortryllende tæppe væk og afslører dens grimhed:

Mit blik ud af vinduet falder

På Mercedesstjernen

Der drejer melankolsk på nattehimlen

Over tandguldets fra Auschwitz og andre filialer

Af Deutsche Bank på Europacenter

Forbindelsen mellem den nye kapitalisme, storbyen, de glinsende bygninger og logoer og så guldets, som nazisterne tog fra jødernes tænder, skaber et grotesk billede af kapitalismen: hvordan kan man tro på markedets hersken, når mennesket 45 år tidligere har vist, hvor bestialsk, det er? Synden og arven fra krigen kan ikke udviskes, men lever i den tyske sjæl som tandguldets i bygningerne.

Heiner Müller er på mange måder en personificering af Tysklands historie mellem 1945-1995, og digtene står som de sidste, stærke krampetrækninger fra en ånd, der troede på noget stort, men som er blevet løbet over ende af historien og livet, og nu står på tærsklen til en kulsort intethed. Digtene er flot oversat af Madame Nielsen, der også har skrevet et informativt forord samt et efterord, der tager form af en skarp og interessant billedanalyse af to portrætter af den svenske dramatiker Lars Norén og to af Heiner Müller. Nielsen konkluderer, at Müller og Norén – trods mange ligheder – besidder nogle forskelle, og at de hver for sig kan stå som repræsentant for henholdsvis den tyske og den skandinaviske kultur. Det er altid problematisk at tale essentialistisk om kulturer, men Nielsen gør det flot med inddragelse af historien, og ikke uden humor. De kulturelle forskelle udmønter sig i Noréns og Müllers dramatik:

»Som tegn i og på sin tid er Noréns skrift og hans teater gennemstrømmet og ophedet af den skandinaviske medfølelse og indlevelse, og uanset hvor politiske selv hans mest borgerlige stykker er, så er de som tragedier først og fremmest eksistentielle. Müllers tragedier derimod er genuint politiske, kynisk blodige, og volden i dem er langt mere radikal end i Noréns, spektakulær som hos Shakespeare og græsk-myntisk som i *Illiaden*.«

Velbekomme.

FAKTA

Heiner Müller

Digte efter Murens fald

Oversat og med forord
og efterord af Madame
Nielsen

136 sider, 175 kr.

Basilisk

